Vihmaussiseires kasutatakse vihmausside käsitsi väljasorteerimist.

Taimeseire läbiviimine 2005. aasta suvel Saaremaal.

Talunikud hoiavad keskkonda

Põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT) hindamisest Eestis.

Põllumajandus on üks peamisi keskkonnaseisundi mõjutajaid maal (nii heas kui ka halvas mõttes). Keskkonnaeesmärkide paremaks saavutamiseks loodud põllumajandusliku keskkonnatoetuse mõtteks on hõlbustada keskkonnasõbralike põllumajandusmeetodite rakendamist ja jätkuvat kasutamist ning muuta põllumajandustegevus säästlikumaks.

PKT üks eesmärke on ka põllumajandustootjate teadlikkuse tõstmine ning keskkonnaplaneerimise kasutamise soodustamine põllumajanduses. Üldine keskkonnateadlikkuse kasv aitab omakorda kaasa olemasoleva liigirikkuse säilitamisele. Võrreldes Euroopa Liidu vanade liikmesriikidega, on Eesti taimestik ja loomastik mitmekesisuselt üks rikkamaid.

Miks toetusi seiratakse ja hinnatakse?

Mitmete maaelu arengukava (MAK) meetmete hulgas on põllumajandusliku keskkonnatoetuse meede üks keerulisemaid, mida Eesti riik seirama ja hindama peab.

Seire ja hindamine on mis tahes poliitika rakendamise tähtsad osad. Need annavad poliitika kujundajatele tagasisidet poliitika rakendumise edukuse ning seatud eesmärkidele vastavuse kohta.

Sealjuures on ELi kontekstis seire ja hindamise vahel tähenduslikult oluline erinevus. Seire eesmärgiks on koguda infot programmi rakendumise kohta – seireandmete abil on võimalik vastata küsimusele, kuidas poliitika reaalelus toimib. Selleks kogutakse andmeid tegevuse läbiviimiseks kasutatud sisendite (nt rahalised vahendid, hõivatud inimesed jne) kohta.

Hindamise läbiviimise tulemusena on aga võimalik teada saada, kui efektiivne on üks või teine tegevus olnud. Selleks kogutakse infot programmi tulemuste ja mõju kohta keskkonnale, põllumajandusele ja maaelu arengule tervikuna ning hinnatakse kokkulangevust seatud eesmärkidega.

Saadud andmeid kasutatakse rakendatud meetmete parandamiseks, uute meetmete väljatöötamiseks ning spetsiifiliste toetusmeetmete vajaduste (sh toetussummade) põhjendamiseks.

Mida seiratakse ja hinnatakse?

Põllumajandusuuringute Keskuse (PMK) juhtimisel alustati PKT hindamiseks vajaminevate andmete kogumist juba liitumisaasta sügisel. Alg- ja lõppandmete fikseerimine (lepinguperioodi esimene ja viimane aasta) on ülioluline, kuna siis on võimalik välja tuua näitajate tegelik muutuse suurus.

Andmeid kogutakse viie teemavaldkonna kohta: mullastik, vesi, bioloogiline mitmekesisus, maastik ja sotsiaalmajandus. Seireks vajaminevaid andmeid saadakse eri allikatest – toetuste registrist, statistilistest andmebaasidest jne. Hindamiseks läheb vaja ka keskkonnaandmeid tootjate põllumajandusmaal toimuvate muutuste kohta, selleks tehakse spetsiaalseid tootjate külastusi.

Hindamiseks vajalikud seiretalud on välja valitud, lähtudes erinevatest printsiipidest – kui aktiivselt piirkonnas on PKTd taotletud, millised on konkreetse näitaja hindamiskriteeriumid (nt mullaseires peab valim kajastama kõiki peamisi Eesti põllumullaliike, maastikuseires aga peamisi maastikurajoone) jmt.

Valim peab esindama ka eri tootmissuundi (taimekasvatus, loomakasvatus, segatootmine), tootmistüüpe (mahetootmine, tavatootmine), aga ka tootmissuurusi (väiketalud, suurtootmised).

Paljudes riikides piirdutakse toetuste keskkonnamõju hinnangu andmisel vaid ekspertarvamustega. See aga ei võimalda riigil anda piisavat tagasisidet toetuse tegeliku keskkonnamõju ulatuse kohta ning seetõttu võib tekkida probleeme ühe või teise tegevuse õigustamisega uues programmis.

Eesti praegune lähenemine hindamisele, kus lisaks haldusandmetele püütakse vaadelda ja hinnata ka keskkonnanäitajate koosmõju (nt bioloogilisele mitmekesisusele lõpliku hinnangu andmiseks võetakse aluseks ka mullanäitajate ning tootja väetiskasutuse jmt muutused) ei ole ebapiisavate teadmiste tõttu ELi liikmesriikides just kõige levinum, kuid trendi selles suunas on näha. Ka on kohustuslikku keskkonnaandmete kogumist Euroopa Komisjon ette näinud juba uues MAK 2007–2013 perioodis.

Aastatel 2004–2005 alustati Eestis järgmiste andmete kogumisega:

- Mulla orgaaniline aine (%)
- Mullaviljakus (pH, K, P)
- N-kasutus, toitainetebilanss
- Pestitsiidide kasutuskoormus
- Vihmaussid, mulla mikroobikooslus
- Põllumajandusmaastiku linnud
- Taimed
- Maastiku struktuuri muutused punkt-, joon- ja pindelementides
- Talu ümbruse heakord
- Ettevõttetulu
- Mahedana müüdava toodangu osakaal
- Keskkonnateadlikkus

PKT senisest mõjust tootjate sotsiaalsele ja majanduslikule olukorrale

Tootjate sotsiaalmajanduslike andmete kogumine ja analüüsimine on suhteliselt keeruline. Praegusel hetkel on võimalik küll hinnata muutusi tootjate majandusnäitajates, kuid nende muutuste põhjusi on keeruline välja tuua.

Võrreldes näiteks Põhjamaadega, on Eestis mahetoodangu osa turul veel väga väike. Mahemüügi uuringu tulemused näitavad, et viitega mahedale müüakse rohkem neid tooteid, mis ei vaja eelnevat töötlemist (köögiviljad, maitse- ja ravimtaimed, jmt).

Paar aastat tagasi, kui tootjate huvi mahepõllumajanduse vastu järsult suurenes, arvati, et turule tulek võtab aega vähemalt kaks aastat, mil kestab mahepõllumajandusele ülemineku aeg. Nüüd, mil suur osa maadest on üleminekuaja läbinud, on töötlemise ja turustamise mahud jäänud ikkagi väikeseks.

Tootjate arvamuse kohaselt on mahedana mittemüümise peamisteks põhjusteks jaemüüjate vähesus, liiga väike saadav hinnavahe, töötlejate vähesus ning ka tarbija vähene teadlikkus mahepõllumajandussaaduste kohta.

Mahetooteid aitaks paremini müüa edukam turustus- ja töötlemisalane koostöö, väiketöötlejatele esitatavate nõuete lihtsustamine ning mahetoodete reklaam. Kõigi eespool mainitud tegevuste osas ootavad tootjad ka riigipoolset toetust. Intervjueeritud tootjate põllumajandustoetustest moodustab mahetoetus pisut üle 50%. Võrreldes 2003. aastaga, on üle poole tootjate arvates 2004. aasta majanduslik olukord eelkõige tänu ELi toetustele siiski pisut paranenud.

PKT senisest mõjust looduskeskkonnale

Eestis on PKT hindamisel bioloogilise mitmekesisuse indikaatoritena seniajani uuritud linde, vihmausse ning soontaimi. Uurimisalad paiknevad kolmes piirkonnas üle Eesti (Saaremaa, Jõgeva-, Tartu- ja Võrumaa), igas piirkonnas on 10 seiretalu, antud valimit on plaanis 2006. aastal suurendada.

Esmastest uurimistulemustest võib välja tuua, et nii lindude kui ka taimede puhul täheldati suuremat liigirikkust ja -rohkust just mahepõldudel. Ka naaberriik Soome samalaadsete uuringute kohaselt võib väita, et mahepõllumajandusel on bioloogilise mitmekesisuse säilitamisel väga suur osatähtsus, seda eriti intensiivse põllumajandusega aladel.

Taimede, lindude ja päevaliblikate liigirikkus ning rohkus on suurem just sealsel mahepõllumajanduslikult haritud maal. Meeles peab pidama aga seda, et eesmärgiks ei ole siiski seatud mahe- ja tavatootjate omavahelist võrdlemist, vaid tootjate enda tulemuste jälgimist ajas ja muutuse suuruse ning ulatuse väljatoomist toetusperioodi jooksul.

Tootjad ei pea "hindajaid" kartma!

Seiretalusid valides on tulnud kokku puutuda ka tootjate vastu- ja pahameelega – andmete kogumisest nende tootmisüksuses on päris mitmel juhul keeldutud, tuues põhjuseks ajanappust ja oma tegevuste privaatsust. Samuti kardetakse "kontrollimisest" tulenevaid sanktsioone. Hindajaid ei maksa aga tootjatel karta, vaid otse vastupidi: hindamistulemustega püüame just neile anda tagasisidet ja teadmisi PKT rakendamisega seotud põllumaa keskkonnaseisundi muutumisest.

Loodame positiivsele koostööle ka edaspidi!

PILLE KOORBERG,
Põllumajandusuuringute Keskuse põllumajanduskeskkonna seire büroo juhataja

Mullaproovide võtmise tähtaeg läheneb!

Alates 2002. aastast alustati riigi toetusel laiaulatuslikku mullaproovide kogumist ja neist mulla agrokeemiliste omaduste määramist selleks, et omada ülevaadet põllumuldade toiteelementidega varustatusest ning lupjamisvajadusest.

Nende andmete põhjal loodi ka andmebaas, kuhu lisatakse juurde vaid PMK koolituse läbinud proovivõtjate nõuetekohaselt kogutud mullaproovide andmed.

Mullaproovide võtmise vajaduse võib jaotada kolme kategooriasse, millest järgnevalt lähemalt.

Põllumajandusliku keskkonnatoetusega

liitunud tootjatel tekkis mullaproovide võtmise nõue põllumaalt ning vastav toetus on arvestatud ka toetuse summadesse. Mullaproovide võtmist võib tellida **PMK koolituse läbinud proovivõtjalt** (nimekiri koos kontaktandmetega *www.pmk.agri.ee*). Sellisel juhul kantakse proovide tulemused andmebaasi ja tootja saab oma põldude kohta ka väetistarbekaardi fosfori ja kaaliumi osas ning mulla happesuse (pH) kaardi.

Proovi võtmise hinna lepivad tootja ja proovivõtja omavahel kokku. Proovi (pH, P, K) laboratoorse analüüsi maksumus on 80 krooni. Kui aga lisandub orgaaniline süsinik (Corg), on proovi maksumus 130 krooni.

Mullaproovide võtmine ATVga.

Proove võivad võtta ka kõik **PKT toetuse saajad ise**, soovitatavalt vastavalt proovivõtmise juhendmaterjalidele (*www.pmk.agri.ee*) ja PKT määrusele. Oma proovid peavad nad saatma PMK agrokeemia laborisse.

Proovidega koos peab kindlasti saatma laborisse ka tellimislehe (blankett saadaval PMK kodulehel) või täitma selle laboris kohapeal. Määruses on sätestatud, et mullaproovid tuleb võtta igalt põllult arvestusega, et üks proov võetakse kuni 5 ha kohta. Alla 3 ha suurusega põldudelt võib võtta 1 proovi mitme põllu kohta, kuid mitte üle 5 ha pinnalt.

Igast proovist peab määrama pH, K ja P. Igalt põllumassiivilt peab ühest proovist määrama orgaanilise süsiniku või orgaanilise aine või huumusesisalduse. Maadelt, kust mullaproovid on võetud aastatel 2001– 2003, peab uued proovid võtma 2007. aasta 31. detsembriks. Neilt maadelt, kust proove võetud ei ole, peavad olema mullaproovid võetud **31. detsembriks 2006**. Proovide laboratoorse analüüsi hind on sama mis eelmisel juhul.

Lupjamistoetuse määramisel arvestatakse vaid PMK mullaseire büroo töötajate või PMK koolituse läbinud proovivõtjate võetud mullaproove mulla pH määramiseks. Seega on vajalik lupjamistoetust soovivatel tootjatel kasutada proovide võtmiseks koolitatud proovivõtjaid.

Suuremad tootjad (alates 500 ha), kes **ei taotle ülalmainitud toetusi**, saavad tellida (e-posti või posti teel, vabas vormis) mullaproovide võtmist PMK mullaseire büroolt üldise järjekorra alusel.

PRIIT PENU,
Põllumajandusuuringute Keskuse mullaseire büroo juhataja

Sõnnikuhoidlad korda Euroopa Liidu abiga!

Nõukogudeaegsed sõnniku- ja virtsahoidlad on keskkonnakaitselisest aspektist amortiseerunud. Olukorra parandamiseks on veel viimast aastat võimalik Eesti maaelu arengukava 2004–2006 raames taotleda toetust sõnnikuhoidlate ehitamiseks.

Toetuse eesmärk on viia sõnniku- ja virtsahoidlad vastavusse ELi veepoliitikast tulenevate keskkonnanõuetega. Selle tulemusena paranevad sõnnikukäitlus ja maaelanike elutingimused ning väheneb veekogude ja põhjavee virtsareostus.

Neil, kes pole seni veel toetust taotlenud, soovitame seda kindlasti teha, sest 31. detsembriks 2008 peavad nitraaditundlikul alal asuvad sõnnikuhoidlad vastama veekaitsenõuetele, ülejäänud Eestis 1. jaanuariks 2010.

Toetuse taotlemise täpsemad nõuded on kirjas põllumajandusministri 30. juuli 2004 välja antud määruses nr 130 "Sõnnikuhoidlale esitatavate veekaitsenõuetega vastavusse viimise toetuse saamise täpsemad nõuded ning toetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise täpsem kord".

Toetuse taotlemine on lihtne. Selle saamiseks tuleb PRIA-le esitada esimesel aastal kohustuse võtmise kinnitus, taotlus ja investeeringukava. Taotlusi saab esitada 9.10.–6.11.

Seega oleks mõistlik juba praegu hakata planeerima sõnniku käitluskava ja investeeringukava, sest enne PRIA-le esitamist tuleb need 5.09.–2.10. ka maakondlikus keskkonnateenistuses kooskõlastada.

Kogu ettevõtte kohta koostatud sõnniku käitluskava säilitatakse keskkonnateenistuses. Investeeringukava koostamisel tuleb meeles pidada, et kohustus võetakse kolmeks aastaks. Igaks kohustuse aastaks tuleb planeerida vähemalt üks – eelmisest aastast erinev – investeering. Toetust makstakse 1252 krooni loomühiku kohta aastas ning seda kolm aastat järjest. Toetus makstakse välja juunis 2007.

TÄPSEM INFORMATSIOON:
- **PRIA – *www.pria.ee*, tel 737 1276**
- **põllumajandusministeerium – *www.agri.ee*, tel 625 6109**

JAANA KONIST,
Põllumajandusministeeriumi Põllumajanduskeskkonna ja -maastike büroo spetsialist